

BETELJESÜLETLEN SZERELEM

Nem tudom egy szóba, egy mondatba belesűríteni mindazt, ami az Anibel. Több annál, amit le tudok írni róla. Csupán körülhatárolni lehet, körülbástyázni szavakkal, mondatokkal.

Történetében és sorsában az Anibel testvérregénye a Pepito és Pepita. Nem lehet véletlen, hogy Határ szerelmi regények formájában örökölte meg a 45 és 48 utáni évek históriáját. „Az ember kieszelte azt a felvezető *dromoszt*, az ezerfelvonásos előjáték pszichés beágyazását; és ezt a teketóriázást, ezt a köntörfalazást elnevezte szerelemnek. Gyötrelmével magasabbrendű, maradandóságával keserűesebb, mint a rézusz majom tervező-bolházó, egyértelmű alkalmi gyöngédsége. Az ember elvezető *dromosról* is gondoskodott, s ez az imádott lény öréül választott megszépítő messzeség; a széptevés, a köntörfal, a teketória megújulása az emlékezésben. (...) A szerelmi regény sem egyéb, mint a köntörfal utója, a teketória zárópiruettje; bástyafok azon a le- és elvezető *dromoszon* mely érzelmeink maradandóságát példázza (Pepito és Pepita). A létezésre csak az egyedül maradt emberi érték, a szerelem ad esélyt. Paradox helyzet ez, hogy a háború után is szimbolikus jelentést kap a szerelem: az öldöklés ideje alatt az antifasizmus jelképe volt, a béke eljövetelekor pedig a szabadság zsarnokaival száll szembe. „A háború utániság öröme és iszonyata” (Kabdebó Lóránt) összegződik ebben a léthelyzetben. De a nagy szerelmek beteljesületlenek maradnak: a teljesség száműzetett erről a földről, ebből a korból. Anibel egy másik bolygó, egy más kor: a mítoszok kora. Határ Anibelt azonosítja a Magna Materral, a hatalmas istenanyával, aki a *Szerelem* megtestesítője. Anibel-Kybelé bűnösségében is tisztán gázol át a rátörő férfi-világon. Kybelé Attisza, az örök szerelmes főhős, Sömjén Simon. Keresi, sőt üldözi a szerelmet, de kapcsolatai csak olcsón szerzett boldogságot nyújtanak: naiv örömet, gyönyört, termékenységet. Azt, amire vágyik, az igazi nagy szerelmet csak Anibel tudja, illetve tudná megadni. Kybelé halálraítélt pásztor a ő, de nem hal meg teljesen, mert kisujja eleven marad: Anibel, a Szerelem istenasszonya egyedül őt zárta szívébe. Ezt a nőt testében minden férfi birtokolhatja, de lelkében csak egyetlen! Határ Győző egyik írói elve kívánczik ide: „... a trágárság is a szerelem szakrális nyelve maradjon és a szerelem édeni tisztaságát ragyogtassa.” *Anibel a Szerelem*, a szent, az egyedüli, amit az író nem kezel íróniával. Milyen messze esik az igénytelen szerelmi regénytől ez a mitológiából építkező történet!

Az ironia és a szkepszis a regény többi jelentésrétegét is körbelengi: a sztálinista kort, az Istenteremtő hiedelmeket, a nemzetieskedést stb. „Ironikus a kétségbeesésig” (Kabdebó Lóránt). Határ Győző sorsa a magyarázata ironizálásának, szkepszisének és pesszimizmusának: börtön a fasizmus, börtön a sztálinizmus alatt. Nem csoda hát, ha számára a történelem burleszk, melynek képtelen logikája elől senki sem menekülhet. Az

emberi társadalmak fejlődése csupán látszat, a világ valójában egy helyen topog. „Teljes kiábrándultsággal nézi az emberiség céltalan menetelését” (Hanák Tibor). Pessimista történelemszemlélete a 45 utáni magyar valóságból nőtt ki: a hullák tömegének látványából, amely kétségessé tett minden vereséget és győzelmet; a magyar újjáépítésből, amely valójában a defenzívába szoruló demokrácia története volt. Földereng már a „szörnyállam a szörnyeteg történelem előérzete: a sátáni emberiség”. (A Golghelóghiban az állam mint az emberi élet tönkretévője, a *szörny* jelenik meg!) S a „fordulattal” vége szakad a szabadságnak, demokráciának, irodalmi autonómiának, a létezés minden lehetséges emberi formájának.

E 45 utáni évek története, a kor levegője is megfródotott ebben a regényben, bármennyire is nem akarta Határ, nem tudta megtagadni önmagát. A 48-ban szovjet hadifogságból hazaverődött rajztanár emlékezetében mint a „Konzervdobozokból Épült Ország” maradt meg a tábor képe. (Amerikai konzervdobozokból építették föl a barakkokat!) Itthon pedig a „Kummonézmus” („proli cécó”) elembertelenítő rendszere fogadja, melyet a mágia lovagjai az Antikrisztus uralmának tartanak, s apokalipszisként hirdetik bukását. A rendszer, amely a Népharag örömei és A gyűlölet tudománya című színdarabokon nyugszik; a rendszer, melyet a munkaverseny tart fenn; a rendszer, melynek egyedüli eredménye a szegénység-özön. Sömjén Simon a hadifogságból jövet az életet akarja megtalálni, a nyugodt egyhelyben-topogást. De a megzavarodott élet törvénye szétfoszlatja a Boldog Reményt: az élet nem más, mint „civilizált formák közé szorított tömegmészárlás”; „a Dzsingiszek – Tamerlánok, Hitlerék – Sztálinok népboldogító hóhérfajzata nem a kivétel, hanem a világtörténelmi szabály. „Simon oda érkezett meg, ahonnan elindult: a Konzervdobozokból Épült Ország barakkjaiból az itthoni fogságba, avagy Netovább Országból Netovábbországba”. Menekülés csak megalkuvás árán lehetséges, s ha az elvekben léteznek is megalkuvás, a szerelemben nem, így Kybelé áldozatává kell lennie!

De áldozat más értelemben is: a *megváltatlanság* és a *kizsákmányoltság* áldozata. A Megváltás és a kizsákmányolás megszűnése ugyanis az ember hiedelmei. A morális szempont az ember mértéke, a lét részvétlen az emberrel szemben, s a világot ez a közöny irányítja. „Minden vallásos képzelmény, filozófiai vagy tudományos magyarázat, moralizáló világdraturgia, hit és mágia egyként csak eredménytelen emberi hadakozás a közönnyel szemben, a fájdalmasan parányi értelem belevetítése az értelmetlenségbe” (Hanák Tibor). Az isteneszme elveszett az emberiség számára, csak a *közönys* lét létezik. A kereszténység uralma is esetlegességeken alapul, tehát megkérdőjelezhető, sőt szembeállítható vele egy ellentétes világnézet: a mindenség ura nem Isten, hanem a Gonosz.

A világ fejlődésének illúziója, a történelem körbeforgása a háborúk körül, a lét részvétlensége tehát mind megfogalmazódik az Aníbelben is, Határ Győző bölcséleti írásai mellett. E tételek is bennefoglaltatnak a regényben a beteljesületlen szerelem történetén kívül. De a kijelentések is töredékesek a regényfolyam mindent egybefogó teljességéhez képest. Egyetemes emberi és magyar problémák szerelmi történeté

szelídítése az Anibel-trilógia. A magyar valóság jelenléte nem a provincializmus szálláscsinálója Határ Győzőnél, hisz ő épp a provinciális Magyarország elől menekült el. Fájó sebét úgy enyhíti, hogy a nemzetieskedést is iróniájának tárgyává teszi: költőinknek, nagyjainknak halandzsza neveket ad (pl. Petőfi Sándor: Rodilardus Phynabentius); Bihom bán, Kömnyei vérferedő című drámákat játszat; Nemzeti Madarunk az Urángurán Madár stb. Ennek ellenére föl vállalja a rokonságot író-elődeivel: „A családot nem tagadtam meg, nem lettem hűtlen hozzá, csak épp – elfajzottam.”

Iróniájával még a halált is célba veszi: az Anibel mottója, s ismétlődő aforizmája: „Mindenhonnan elkéshetsz, csak a koporsóból nem.” Az alapigazságot még megtoldja egy példázattal: a főhős fejtífusz szövődményeként álmokóiban szenved. Hajdan Epimenidész volt e betegség áldozata, minek következtében egy híján háromszáz évig élt, akkor is úgy kellett letaglózni. A hosszú élet a *tudás* birtokába juttatja az Epimenidész-sorsra hivatottakat, de vajon nem tud-e *mindent* az, aki megjárta a háború és a béke poklát, még akkor is, ha fejtífusza miatt néha felejtésre van ítélve? Határ Győző a nyelvhaláltól fél, hogy itthon már nem értenék meg. Határ Győző, aki mint varázsló teremti meg anyanyelvéből a szavakat! De be kell látnunk, hogy mikor hazája kivetette magából, egy kicsit meghalt; Magyarországon nem létezik. Életműve visszhangjából ítélve valóban félhet a meg nem értéstől. Magyarsághoz ország nem tartozik! Minden tudását nincs kinek átadnia.

Íme az Anibel, körülbástyázva szavakkal! Íme a szerelem, a Határ Győző-i életmű és az író sorsa: a beteljesületlenség. De ha e huszadik századi Prosperónak csupán kisujja marad eleven az örökkévalóság számára, az már halhatatlanságát jelenti. (*Határ Győző: Anibel*) .

KONDÁSZ KATALIN